

الله
الرحيم الرحيم

پژوهشگاه بین‌المللی المصطفی ﷺ

سرشناسه: شجاعی، محمدصادق، - ۱۳۵۰

عنوان و نام پدیدآور: روان‌شناسی اسلامی (مبانی، تاریخچه و قلمرو) / محمدصادق شجاعی.

مشخصات نشر: قم : مرکز بین‌المللی ترجمه و نشر المصطفی ﷺ، ۱۳۹۴.

مشخصات ظاهری: ص ۳۰۴ جدول، نمودار.

شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۱۹۵-۳۰۲-۹

وضعیت فهرست نویسی: فیبا

یادداشت: کتابنامه: ص. ۲۹۱ - ۲۹۴؛ همچنین به صورت زیرنویس.

یادداشت: چاپ دوم (۱۳۹۶ فیبا)

موضوع: روان‌شناسی اسلامی

موضوع: روان‌شناسی اسلامی — جنبه‌های قرآنی

رده بندي کنگره: BP۲۳۲/۶۵/۳۹ ۱۳۹۴

رده بندي دیوبی: ۲۹۷/۴۸۵

شماره کتابشناسی ملی: ۴۰۰۴۲۲۲

روان‌شناسی اسلامی

(مبانی، تاریخچه و قلمرو)

محمدصادق شجاعی

مركز بين الملل
ترجمة و نشر المصطفى

روان‌شناسی اسلامی (مبانی، تاریخچه و قلمرو)

مؤلف: محمدصادق شجاعی

چاپ دوم: ۱۳۹۶ / ۱۴۳۸

ناشر: مرکز بین‌المللی ترجمه و نشر المصطفی علیه السلام

● چاپ: نارنجستان ● قیمت: ۱۵۵۰۰۰ ریال ● شمارگان: ۳۰۰

حق چاپ برای ناشر محفوظ است.

﴿ ایران، قم، خیابان معلم غربی (حجتیه)، نبش کوچه ۱۸؛

تلفن: ۰۲۵ ۳۷۸۳۶۱۳۴ + تلفکس: (داخلی ۱۰۵) ۰۲۵ ۳۷۸۳۹۳۰۵ /

﴿ ایران، قم، بلوار محمدامین، سه راه سalarیه. تلفن: ۰۲۵ - ۳۲۱۳۳۱۰۶

﴿ ایران، قم، مجتمع ناشران، طبقه سوم واحد ۳۰۸. تلفن: ۰۲۵-۳۷۸۴۲۴۰۲

<http://buy-pub.miu.ac.ir/>

<http://pub.miu.ac.ir>

https://telegram.me/pub_almoststafa

miup@pub.miu.ac.ir

با سپاس از دست‌اندرکارانی که ما را در تولید این اثر یاری رساندند.

سخن ناشر

تحولات اجتماعی و مقتضیات نوپدید دانش‌ها و پدید آمدن دانش‌های نو، نیازهایی را به وجود آورده که پاسخ‌گویی به آن، ایجاد رشته‌های تحصیلی جدید و تربیت افراد متخصص را ضروری می‌نماید. ازین‌رو کتاب‌های آموزشی نیز باید با توجه به این دگرگونی‌ها تألیف شود.

جهانی‌شدن و گسترش سلطه فرهنگی غرب در سایه رسانه‌های فرهنگی و ارتباطی اقتضا دارد که دانش‌پژوهان و علاقه‌مندان به این مباحث، با اندیشه‌های بلند و ارزش‌های متعالی آشنا شوند و این مهم با ایجاد رشته‌های تخصصی، تولید متون جدید و غنی، گسترش دامنه آموزش و تربیت سازمان‌یافته دانشجویان به سرانجام خواهد رسید. این فرایند گاه در پرداختن به مباحث بنیادین و تدوین متون تخصصی تعریف می‌شود و گاه در نگارش بحث‌های علمی، اما نه چندان پیچیده و تخصصی به ظهور می‌رسد.

از طرفی بالندگی مراکز آموزشی در گرو نظام آموزشی منسجم، قانونمند و پویاست. بازنگری در متن‌ها و شیوه‌های آموزشی و بهروز کردن آن‌ها نیز این انسجام و پویایی و در نتیجه نشاط علمی مراکز آموزشی را در پی دارد.

۶ روان‌شناسی اسلامی (مبانی، تاریخچه و قلمرو)

در این بستر، حوزه‌های علوم دینی به برکت انقلاب شکوهمند اسلامی، سالیانی است که در آن دیشه اصلاح ساختار آموزشی و بازنگری متون درسی اند. «جامعة المصطفى ﷺ العالمية» به عنوان بخشی از این مجموعه که رسالت بزرگ تعلیم و تربیت طلاب غیر ایرانی را بر عهده دارد، تألیف متون درسی مناسب را سرلوحه تلاش خود قرار داده و تدوین و نشر متون درسی در موضوعات گوناگون علوم دینی، حاصل این فرایند است.

«مرکز بین‌المللی ترجمه و نشر المصطفی ﷺ» با قدردانی و سپاس از فاضل ارجمند جناب آقای دکتر محمدصادق شجاعی، مؤلف کتاب روان‌شناسی اسلامی (مبانی، تاریخچه و قلمرو) و تمام عزیزانی که در تولید این اثر همیاری و همفکری داشته‌اند، آن را به جویندگان فرهنگ و آن دیشه ناب اسلامی تقدیم می‌کند.

مرکز بین‌المللی
ترجمه و نشر المصطفی ﷺ

مقدمه پژوهشگاه بین‌المللی المصطفی ﷺ

﴿نَّوَّلَ الْقَلْمَمْ وَمَا يُسْطُرُونَ﴾

قرآن، به قلم و آنچه از آن تراویش نماید سوگند یاد کرده است و علم را به ذات خود شرافتمند و فخیم دانسته و از باب، تا محراب کائنات را سراسر، میدان حضور علم و عالم و معلوم خوانده است.

از این رو حقیقت مداری اصیل‌ترین و زیباترین راز هستی و حقیقت طلبی ماندگارترین و برترین گرایش آدمی است.

داستان پر رمز و راز حقیقت جویی بشر، سرشار از تکاپوی مجاهدان و عالمانی است که در مصاف بین حق و باطل، سربلندی و شرافت ذاتی حق را نمایان ساخته‌اند

علم برخاسته از سیرت پاک و عقل سليم، در پرتو انوار آسمانی وحی، هم به فرد، کمال انسانی، عظمت روحی و تعالی معنوی بخشیده، فکر، اندیشه و خیال او را به پرواز درمی‌آورد و هم سعادت جامعه را تأمین کرده، و سطح آن را به جامعه‌ای نمونه و پیشرو ارتقا بخشد. کوتاه نگری است اگر فرد و جامعه‌ای به دنبال عزت، استقلال، امنیت، سعادت و سربلندی مادی و معنوی باشد، اما آن را

در مسیری غیر از حقیقت‌طلبی، علم اندوزی و حکمت مداری جست‌وجو کند. انقلاب سراسر نور اسلامی ایران اعتلای کلمة الله و برپایی تمدن جهانی اسلام را فرا روی بشر قرار داده و فروپاشی و افول تمدن‌های پوشالی غرب و شرق را نوید داده است، با اندیشه فقاهتی در اداره حکومت و نظریه مترقبی «ولایت فقیه»، طرازی از مسئولیت‌ها و مأموریت‌های حوزه‌های علمیه و روحانیت را عرضه کرد که امید و نشاط را نه تنها برای شیعیان و مسلمانان، بلکه برای تمامی آزادی‌خواهان و حق طلبان سراسر جهان به ارمغان آورده است. در این راستا، رهبر فرزانه انقلاب (مدظله) با عزمی راسخ و تلاشی سترگ، همچون پیر و مراد خود خمینی کبیر رهنما، بر حرکت فراگیر و بسیج همه توانمندی‌ها و اراده‌ها جهت تحقق جنبش نرم‌افزاری و نهضت تولید علم و تحول در علوم انسانی و نیز یافتن راه‌های میان‌بر و دانش‌فزا، تأکید ورزیده و پیشرفت این مهم را راهبری و رصد می‌کنند.

جامعة المصطفی علیه السلام العالمية، نمادی درخشنان از این رسالت جهانی و همت بین المللی انقلاب اسلامی است که بار مسئولیت تربیت مجتهدان، عالمان، محققان، متخصصان، مدرسان، مبلغان، مترجمان، مربیان و مدیران پارسا، متعهد و زمان‌شناس را بر دوش داشته و با تبیین، تولید و تعمیق اندیشه دینی و قرآنی و گسترش مبانی و معارف اسلامی، به نشر و ترویج اسلام ناب محمدی علیه السلام و معارف بلند و تابناک مکتب اهل بیت علیهم السلام همت می‌گمارد.

پژوهشگاه بین المللی المصطفی علیه السلام نیز که مهم‌ترین و گسترده‌ترین مجموعه پژوهشی المصطفی علیه السلام است، بومی‌سازی و بازتولید اندیشه دینی معاصر مناسب با نیازها و اقتضایات عرصه بین‌الملل، تبیین، تولید و تعمیق اندیشه دینی، گشودن افق‌های نوین فکری و معرفتی در دنیای معاصر، پاسخ‌گویی به مسائل و شباهات

فکری و معرفتی مخاطبان و تأمین و تدوین متون و منابع درسی و کمک درسی به‌ویژه با رویکرد اسلامی‌سازی علوم و پشتیبانی علمی از فعالیت‌های سازمانی المصطفی ﷺ را از جمله مأموریت‌ها و رسالت‌های خود می‌داند.

اثر علمی پیش روی نیز که به همت مؤلف محترم جناب آقای دکتر محمدصادق شجاعی، برای دوره کارشناسی رشته معارف اسلامی و روان‌شناسی به عنوان متن درسی تهیه و تدوین شده است، در چارچوب همین اهداف و برنامه‌های پژوهشگاه، مبتنی بر نیازهای بین‌المللی صورت پذیرفته و در اختیار خوانندگان محترم قرار گرفته است.

در پایان ضمن ارج نهادن به تلاش‌های خالصانه مؤلف محترم، از مجموعه دست‌اندرکاران محترم آماده‌سازی و انتشار این اثر ارزشمند، به‌ویژه همکاران محترم مرکز بین‌المللی نشر و ترجمه المصطفی ﷺ و همه عزیزانی که به نحوی در تدوین و انتشار آن نقش داشته‌اند، قدردانی و تشکر به عمل می‌آید.

با احترام

دفتر تدوین متون درسی

پژوهشگاه بین‌المللی المصطفی ﷺ

فهرست

۱۷.....	مقدمه
۲۱.....	۱. آشنایی با علم روان‌شناسی
۲۲.....	تعریف روان‌شناسی
۲۳.....	موضوع روان‌شناسی
۲۳.....	اهداف روان‌شناسی
۲۴.....	پیشینه و تاریخچه روان‌شناسی
۲۷.....	مکتب‌های روان‌شناسی
۲۷.....	۱. ساختارگرایی
۲۷.....	۲. کارکردگرایی
۲۸.....	۳. روان‌تحلیل‌گری
۲۹.....	۴. رفتارگرایی
۲۹.....	۵. رویکرد شناختی
۳۰.....	۶. انسان‌گرایی
۳۰.....	۷. روان‌شناسی مثبت‌نگر
۳۱.....	جزوه‌ها و حیطه‌های کاربرد روان‌شناسی
۳۲.....	روش‌های تحقیق در روان‌شناسی
۳۳.....	انواع تحقیق در روان‌شناسی
۳۴.....	نقایص و کاستی‌های روان‌شناسی معاصر

۱۲ روان‌شناسی اسلامی (مبانی، تاریخچه و قلمرو)

۴۷	۲. روان‌شناسی بر مبنای فرهنگ اسلامی.....
۴۸	جنبش روان‌شناسی فرهنگ محور
۴۹	الگوهای روان‌شناسی فرهنگ محور
۵۰	روان‌شناسی اسلامی
۵۳	۱. علل گرایش به روان‌شناسی اسلامی
۵۳	۲. چیستی روان‌شناسی اسلامی
۵۶	۳. تعریف پیشنهادی برای روان‌شناسی اسلامی
۵۸	۴. موضوع روان‌شناسی اسلامی
۵۹	۵. اهداف روان‌شناسی اسلامی
۶۱	۶. روش تحقیق در روان‌شناسی اسلامی
۶۴	۷. انواع روش تحقیق در روان‌شناسی اسلامی
۶۴	الف) روش تاریخی
۶۵	ب) روش تحلیل محتوا
۶۷	ج) روش قیاسی
۶۸	د) روش استقرایی
۶۸	ه) روش مصاحبه و نظرسنجی
۶۹	و) روش شهود و مکاشفه
۷۰	ز) روش درون‌نگری
۷۱	ح) روش مشاهده
۷۳	ط) روش تجربه و آزمایش
۷۴	۸. ارتباط روان‌شناسی اسلامی با دیگر رشته‌های علمی
۷۴	۹. روان‌شناسی اسلامی و علم اخلاق
۷۶	۱۰. روان‌شناسی اسلامی و علم النفس فلسفی
۷۷	۱۱. روان‌شناسی اسلامی و عرفان
۷۸	۱۲. روان‌شناسی اسلامی و علوم تربیتی
۷۹	۱۳. روان‌شناسی اسلامی و علم فقه
۸۳	۳. مبانی هستی‌شناختی و الهیاتی روان‌شناسی اسلامی
۸۴	هستی‌شناسی
۸۵	مبانی هستی‌شناختی روان‌شناسی اسلامی

مبانی الهیاتی روان‌شناسی اسلامی.....	۹۰
تأثیر مبانی هستی‌شناختی و الهیاتی بر نظریه روان‌شناسی اسلامی.....	۹۹
۴. مبانی ارزش‌شناختی روان‌شناسی اسلامی.....	۱۰۵
تعریف و اهمیت ارزش	۱۰۶
ارزش‌شناسی	۱۰۷
۱. تاریخچه ارزش‌شناسی	۱۰۷
۲. نظریه‌ها و رویکردهای ارزش‌شناسی	۱۰۸
منابع ارزش‌ها.....	۱۱۰
جایگاه ارزش در نظریه‌ها و رویکردهای روان‌شناسی.....	۱۱۱
ارزش از نظر اسلام	۱۲۵
ایمان به خدا پایه و اساس ارزش‌ها	۱۲۹
اصول ارزش‌ها در روان‌شناسی اسلامی.....	۱۲۹
۵. مبانی معرفت‌شناسی روان‌شناسی اسلامی.....	۱۳۳
تعریف معرفت.....	۱۳۴
تعریف معرفت‌شناسی	۱۳۴
تاریخچه و نظریه‌های معرفت‌شناسی	۱۳۵
۱. نظریه فطرت‌گرایی	۱۳۵
۲. نظریه تجربه‌گرایی	۱۳۸
تأثیر تجربه‌گرایی بر روان‌شناسی	۱۴۱
مبانی شناخت در منابع اسلامی	۱۴۱
ارزش و جایگاه شناخت از نظر اسلام	۱۴۲
نظریه شناخت در اسلام	۱۴۲
رشد شناخت در گستره تحوّل	۱۴۵
أنواع شناخت در منابع اسلامی	۱۴۷
خطاناپذیری شناخت حضوری	۱۴۹
همانندی شناخت حضوری و حضوری	۱۵۰
منابع شناخت از نظر اسلام	۱۵۲

۱۴ روان‌شناسی اسلامی (مبانی، تاریخچه و قلمرو)

۱۵۲	منابع عام و مشترک
۱۵۲	۱. حواس ظاهری
۱۵۶	۲. قوای باطنی
۱۶۲	منابع ویژه و اختصاصی
۱۶۲	۱. وحی
۱۶۲	۲. الهام
۱۶۷	۶. مبانی انسان‌شناختی روان‌شناسی اسلامی
۱۶۸	انسان‌شناسی
۱۶۹	اهمیت انسان‌شناسی در پژوهش‌های علمی
۱۷۰	بحran انسان‌شناسی معاصر
۱۷۱	انسان‌شناسی دینی
۱۷۱	واژه‌های مربوط به انسان در قرآن
۱۷۲	استناد آفرینش انسان به خدا در قرآن
۱۷۴	سیر خلقت و آفرینش انسان از نظر اسلام
۱۷۵	ابعاد وجودی انسان از نظر اسلام
۱۷۶	تأثیرگذاری روح و بدن بر یکدیگر
۱۷۶	ویژگی‌های انسان از نظر اسلام
۱۷۶	۱. ویژگی‌های مثبت
۱۷۷	الف) اختیار و آزادی
۱۷۷	ب) تعهد و مسئولیت‌پذیری
۱۷۸	ج) منحصر به فرد بودن
۱۷۹	د) جاودانگی و فنا‌پذیری
۱۸۰	ه) هدفمندی در زندگی
۱۸۰	و) امانت‌داری
۱۸۱	ز) خلافت الهی
۱۸۱	ح) کرامت و ارزشمندی
۱۸۲	ط) عبودیت و بندگی
۱۸۳	ی) کمال‌گرایی
۱۸۴	ک) داشتن فطرت الهی
۱۸۵	ل) بهره‌مندی از نیروی عقلانی

۱۸۶.....	۲. اوصاف و ویژگی‌های منفی
۱۸۶.....	(الف) ضعف و ناتوانی
۱۸۶.....	(ب) ناسپاسی
۱۸۷.....	(ج) طغیانگری
۱۸۷.....	(د) شتابزدگی
۱۸۷.....	(ه) بی‌وفایی و فراموشکاری
۱۸۷.....	(و) ستمگری و نادانی
۱۸۸.....	(ز) بخل و رزی
۱۸۸.....	(ح) مجادله‌گری
۱۸۸.....	(ط) حرص و آزمندی
۱۹۰.....	(ی) تعارض امیال و گرایش‌های درونی انسان
۱۹۳.....	نیازهای انسان از نظر اسلام
۱۹۳.....	۱. تعریف نیاز
۱۹۳.....	۲. منشأ نیازهای انسان
۱۹۳.....	۳. اهمیت نیازها در زندگی انسان
۱۹۴.....	۴. طبقه‌بندی نیازهای انسان
۱۹۴.....	(الف) نیازهای زیستی
۱۹۷.....	(ب) نیازهای روانی
۱۹۸.....	(ج) نیازهای معنوی
۲۰۳.....	۷. مروری بر تاریخچه روان‌شناسی اسلامی
۲۰۴.....	زمینه‌های اولیه روان‌شناسی اسلامی
۲۰۵.....	۱. مطالعات کلامی
۲۰۶.....	۲. اخلاق اسلامی
۲۰۷.....	۳. فلسفه اسلامی
۲۰۸.....	۴. عرفان و تصوف اسلامی
۲۰۸.....	ارائه خدمات روان‌شناختی در عمل
۲۱۰.....	مروری بر دیدگاه‌های روان‌شناختی اندیشمندان مسلمان
۲۲۵.....	روان‌شناسی اسلامی در دوره معاصر
۲۲۶.....	۱. تاریخچه روان‌شناسی اسلامی در خارج از ایران
۲۲۹.....	۲. تاریخچه روان‌شناسی اسلامی در ایران

۱۶ روان‌شناسی اسلامی (مبانی، تاریخچه و قلمرو)

۸. شاخه‌ها و گرایش‌های روان‌شناسی اسلامی.....	۲۳۷
روان‌شناسی تربیتی	۲۳۷
روان‌شناسی خانواده	۲۳۹
روان‌شناسی اجتماعی	۲۴۲
روان‌شناسی اخلاق	۲۴۹
۹. مفاهیم بنیادی روان‌شناسی اسلامی (روح، نفس، عقل، قلب).....	۲۵۹
پیشینه بحث درباره روح، نفس، عقل و قلب	۲۵۹
روح، نفس، عقل و قلب در منابع اسلامی	۲۶۲
۱. روح	۲۶۳
الف) راه‌های اثبات وجود روح	۲۶۶
ب) احصال روح	۲۶۸
۲. نفس	۲۶۸
الف) مراحل رشد نفس	۲۷۱
ب) بحث ویژه: مکانیزم‌های نفس	۲۷۶
۳. قلب	۲۸۰
۴. عقل	۲۸۰
جایگاه مهم عقل در ساختار شخصیت انسان	۲۸۷
كتابنامه.....	۲۹۱
فارسی و عربی	۲۹۱
كتابنامه انگلیسی	۳۰۳